

Türkiye’de Müzeciliğin Gelişiminde Kadınların Katkısı

The Contribution of Women in the Development of Museums in Turkey

Mehmet Emin Kahraman*

Öne Çıkanlar:

- Türkiye müzeciliğinde kadınların öncü katkıları belgelendi.
- Kadın arkeolog ve müzecilerin tarihsel etkisi ortaya kondu.
- Kültür kurumlarında kadın istihdamı için öneriler sunuldu.
- Avrupa ve Anadolu’daki kadın başarıları karşılaştırmalı incelendi.

Öz: Müze, uzmanlar tarafından tarihi, kültürel, teknolojik, bilimsel veya sanatsal nesnelerin arşivlendiği, korunduğu ve sergilendiği yapıdır. Müzeler ve müzecilik 19. yy.’da başlamıştır. Müzeciliğin temeli olan arkeoloji bilimi ise toprak altında kalmış eserleri gün yüzüne çıkararak toplumların dini kitaplarda ve masallarda öğrendiği geçmiş toplumlarla ilgili doğru bilgilere ulaşılabilmesini sağlamıştır. Arkeolojik kazılar açık arazide ve zor koşullarda yürütüldüğü için öncelikle erkeklerin görev almasına neden olmuştur. Kadınların Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi ile yasal haklar kazanmaya başlamasıyla bilim, sanat ve edebiyatla birlikte daha sonra arkeolojiyle de ilgilenen ve önemli başarılar elde edebilmişlerdir. Benzer gelişmeler Osmanlı Devleti’nin son döneminde de yaşanmış, kadınların arkeoloji ve müzeciliğe yönelmiştir. Bu öncü kadınlar sayesinde arkeoloji ve müzecilikte kadın istihdamı artmış ve kadınların başarıları ile müzelerimiz gelişmiştir. Aynı zamanda üniversitelerde de müzebilimini destekleyen Arkeoloji, Sanat tarihi, Antropoloji, Arşivcilik, Hititoloji, Eski Dil Bilimi, Sümeroloji, Tarih, Restorasyon, Filoloji ve müzecilik bilim dalları açılarak müzelere uzmanlar yetiştirilmeye başlanmıştır. Fakat Türkiye’de müzeciliğin gelişimiyle ilgili akademik yayınlar incelendiğinde öncü kadınlara yeterince yer verilmediğine ulaşılmıştır. Bu eksikliğin giderilmesi amacıyla hazırlanan bu çalışmada Türkiye’deki müzelerin gelişiminde kadınların etkisi incelenmiştir. İlk bölümde erkek egemenliğinde başlayan arkeoloji ve müzeciliğin gelişimi özetlenmiş, daha sonra Avrupa’da ve Anadolu’da arkeoloji ve müzecilikte başarılar elde eden kadın müze bilimci ve arkeologlara yer verilmiştir. Çalışmada ayrıca gelişmiş ülkelerin kadın istihdam oranlarına değinilmiş ve Türkiye’deki kültür sanat kurumlarında kadın yönetici ve istihdamının artırılmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Müzecilik, Arkeoloji, Sanat Kültür Yönetimi.

*Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Sanat Bölümü,
kahramanmehmetemin@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2089-3067.

Highlights:

- Women's pioneer roles in Turkish museology are documented.
 - The study reveals women's impact in archaeology and museums.
 - Suggestions to boost women's roles in cultural sectors are given.
 - Women's achievements in Europe and Anatolia are compared.
-

Abstract: A museum is a structure where historical, cultural, technological, scientific or artistic objects are archived, preserved and exhibited by experts. Museums and museology began in the 19th century. The science of archaeology, which is the basis of museology, has unearthed artifacts buried underground and has enabled societies to access accurate information about past societies that they learned in religious books and fairy tales. Since archaeological excavations were carried out in open areas and under difficult conditions, men were primarily assigned to the task. With the beginning of women gaining legal rights with the French Revolution and the Industrial Revolution, they were able to deal with science, art and literature, and later archaeology, and achieved significant successes. Similar developments occurred in the last period of the Ottoman Empire, and women turned to archaeology and museology. Thanks to these pioneering women, women's employment in archaeology and museology increased and our museums developed with the successes of women. At the same time, the branches of Archaeology, Art History, Anthropology, Archiving, Hittitology, Ancient Linguistics, Sumerology, History, Restoration, Philology and Museum Studies that support museum science have been opened in universities and experts have been trained for museums. However, when academic publications on the development of museums in Turkey are examined, it has been found that pioneer women are not given enough space. In this research prepared to eliminate this deficiency, the effect of women on the development of museums in Turkey has been examined. In the first part, the development of archaeology and museum studies that started under male domination is summarized, and then women museum scientists and archaeologists who achieved success in archaeology and museum studies in Europe and Anatolia are included. The research also touches on the female employment rates of developed countries and offers suggestions for increasing the number of female managers and employment in culture and arts institutions in Turkey.

Keywords: Women, Museum Studies, Archaeology, Art Culture Management.

Summary

A museum is a structure where historical, cultural, technological, scientific or artistic objects are archived, preserved and exhibited by experts. Museums and museology began in the 19th century. Museums began to serve as permanent exhibition spaces that offered their collections to enthusiasts. From the first museums to the present day, there has been change and development in the scope of museums. With the changes, museums have been gathered under the branch of museology and transformed into a scientific field. Archaeology, which is the basis of museology, has unearthed artifacts buried underground and enabled societies to access accurate information about past societies that they learned in religious books and fairy tales. Since archaeological

excavations were carried out in open areas and under difficult conditions, men were primarily assigned to the task. As women began to gain legal rights with the French Revolution and the Industrial Revolution, they were able to engage in science, art and literature, and later archaeology, and they were able to achieve significant successes. As in every branch of science, women who tried to find a place in the field of art and culture management, which started under male dominance, were first interested in music, dance, handicrafts and literature, and then turned to painting and other art fields. The 20th century was a turning point and women were able to take on more duties in archaeological excavations. While gender equality has been discussed in 21st century modernity, according to research conducted in Europe, the fact that the rate of women in museum directors is 10% and the rate of women working in museums is 35% shows that women still do not have equality in the art and culture economy today. Similar developments occurred in the last period of the Ottoman Empire, and women turned to archaeology and museum studies. After the declaration of the Republic, Archaeology, Art History, Anthropology, Archiving, Hittitology, Ancient Linguistics, Sumerology, History, Restoration, Philology and museum studies were opened in universities to support museology and experts were started to be trained for museums. Following the first generation of women workers such as Seniha Sami Moralı, Halet Çambel, Jale İnan, Nimet Özgüç, it has enabled the training of women archaeologists/museum scientists such as Muazzez İlmiye Çığ, Ayşe Muhibbe Darga, K. Aslıhan Yener, Havva İşkan Işık, Tomris Bakır, Yasemin Cebenoyan, Serra Durugönül and Tomur Atagök. However, when academic publications on the development of museums in Turkey are examined, it is revealed that pioneering women have not been given enough space. In this research prepared to eliminate this deficiency, the impact of women on the development of museums in Turkey is examined. In the first section, the development of archaeology and museums that started under male dominance is summarized, and then women museum scientists and archaeologists who achieved success in archaeology and museums in Europe and Anatolia are included. The research has also touched on the female employment rates of developed countries and made suggestions for increasing the number of female managers and employment in culture and arts institutions in Turkey.

Giriş

Müzeler, bünyelerindeki koleksiyonu meraklılarına sunan kalıcı sergileme mekanları olarak hizmete başlamıştır. İlk müzelerden günümüze kadar müzelerin kapsamında değişim ve gelişim yaşanmıştır. Değişimlerle birlikte müzeler müzecilik dalı altında toparlanarak bilimsel bir alana dönüşmüştür. Müzelerin kapsamıyla birlikte yönetiminde de değişiklikler olmuş ve kadınların görev almalarına imkân tanınmıştır. Tabi ki bu süreç bir anda başlamamış, öncelikle

müzeciliğin temeli olan arkeolojinin desteğiyle olmuştur. Bu yüzden müzeciliği anlamak için arkeolojiyi de araştırmak gerekmektedir.

Arkeoloji bilimi; eski eserler bilimi olarak da tanımlanır ve geçmişte insan elinden çıkmış her türlü nesneyi araştıran, bulan, tarif ve tasnif eden ayrıca anlamlandıran bir bilim dalı olarak tarif edilir (Şahin, 2019:2402). Arkeoloji, insanlık tarihinin kültürel geçmişini, değişimini ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini konu alır. Arkeolojiden beklenen şey, geçmişe ait bir şeyler bulmak değil, geçmişini anlayabilmektir. Bu sayede, mevcut veriler günümüzde yaşayan insanların kültürel birikimlerine katkıda bulunur. İnsanlar, bu gelişim süreci içindeki yerlerini anlar ve bu birikimi gelecek kuşaklara iletirler (Özbilen, 2020:41-42).

Arkeoloji bilimi 18. yy.'da başlasa da geçmiş toplumlara olan merak dini kitaplardaki hikayelerden ötürü yüzyıllar önceden başlamış ve kayıp toplumlara ait kalıntılar ile dini hikayelerin gerçekliği ispatlanmaya çalışılmıştır. Fakat bu süreç bilimsel yollarla olmadığı için arkeolojinin ilk kazısı Özbaşaran'a göre "Amerikalı arkeolog T. Jefferson'ın 18. yüzyılın sonunda, Virginia'da başlattığı araştırmalar; amaç, yöntem ve kazı tekniklerinin tarihçesi yönüyle arkeoloji dünyasındaki ilk bilimsel kazı olarak kabul edilir (Özbaşaran, 2002:164, akt Özbilen, agm., 41).

Arkeoloji bilimi geçmişle merakla birlikte geçmişe ait objelerin toplanmasıyla da gelişmiştir. Antik döneme merak ve kültürle ait objelerle koleksiyon oluşturma kültürü sömürgecilikle birlikte başlamış ve arkeoloji bilimiyle profesyonel hale gelmiştir. Zengin ve aristokrat Avrupalıların sömürgecilikle elde ettikleri objeleri evlerinde sergilemeye başlamışlardır. Uzun Aydın'a göre toplama ve keşfetme arzusu insanları zamanla müzecilik ve müze kavramlarına götürmüş ve sanat koleksiyonculuğu ortaya çıkmıştır (2020:88). Koleksiyoner, nesneyi ait olduğu zamandan ve mekândan, mahkûm olduğu bu yok oluştan kurtararak üzerindeki iz, anlam ve tüm tarihsel halesiyle, dolayısıyla biricikliğiyle bugüne dâhil ederken hem yaşamaya hem de bugünü geçmişle birleştirerek geleceğe dair umuda da göz kırpmaktadır (Ayyıldız, 2015:41). Koleksiyoncuların kişisel koleksiyonlarını sergilemeleri ile koleksiyonculuğun soylu aileler arasında yayılması teşvik edilmiş ve bu gelenek daha sonra müzeciliği başlatmıştır.

Koleksiyon eşyalarını sergileme kültürü ile müzeciliğin temelleri atılmıştır. Arkeolojinin amacı diriltmek ise, müzelerinki de yeni hayat vermektir (KTB, 2024). Kazılarda elde edilen eserler müzelerde sergilenerek toplumun kültürel ve sanatsal gücü vurgulanmıştır. Bu yüzden 19. yy arkeolojik kazıların yoğunlaştığı dönem olmuştur. Özellikle Mısır, Anadolu, Mezopotamya ve güney doğu Avrupa topraklarında kazılar yoğunlaşmıştır. İzinsiz yapılan kazıların ve arkeologlarca kaçırılan sayısız eserden ötürü 19. yy. kazıları günümüz arkeoloji biliminin karanlık

dönemi olarak görülmektedir. Fakat bu olumsuzluklara rağmen 20. yy.’da müzeciliğin gelişmesini ve günümüz modern müzeciliğine ulaşmasında başlangıç süreci olmuştur.

Müze; toplumun hizmetinde olan ve onun gelişimi için çalışan, insanlığın somut ve somut olmayan kültürel mirası ile çevresini tanıması ve sahiplenmesi amacıyla ilmi yöntemlerle açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koleksiyonlar oluşturan, koruyan, tanıtan, sürekli ve geçici olarak sergileyen, eğiten, kültürel, sanatsal zevkini ve dünya görüşünü geliştirmesinde etkili olan, kamuya açık, kâr amacı gütmeyen daimî kuruluştur (ICOM, 2024). Sonuç olarak müze, içerisindeki kalıcı koleksiyonu koruyan, sergileyen ve ziyaretçilerini bilgilendirip eğiten kurumlardır (Kahraman, 2018).

Avrupa’da başlayan müzecilik anlayışı Osmanlı Devleti’ni de etkilemiştir. Batılılaşma hareketlerinin ardından yöneticilerin ve elçilerin özellikle yurt dışı seyahatlerinde gezilen müzeler ve incelenen koleksiyonlar Osmanlı Devleti’nde müze girişimini başlatmış ve müzecilik Müze-i Hümayun ile başlamıştır. Aydın’a göre, Müze-i Hümayun’un çekirdeğini oluşturan Aya İrini Kilisesi, İstanbul’un fethinden itibaren bir silâh deposu işlevi gördüğünden burada gerek Osmanlı tarihi boyunca kullanılmış gerekse savaş ganimeti olarak ele geçirilmiş askerî teçhizatın meydana gelen önemli bir koleksiyon bulunmaktaydı. 1846’da Tophâne-i Âmire müşiri Rodosizâde Damad Fethi Ahmed Paşa, Aya İrini Kilisesi’ndeki silâhları tanzim ettirmiş, Mecma-i Eslaha-i Atika ve Mecma-i Âsâr-ı Atika koleksiyonunu meydana getirmiştir. Bu koleksiyon İstanbul’un ve Türkiye’nin ilk müzesi sayılır (2012).

Müze-i Hümayun’a 1869’da Galatasaray Lisesi’nin öğretmenlerinden Bay Goold buraya müdür tayin edilmiş, daha sonra M. Dethier ve ardından 1881’de ünlü müzecimiz Osman Hamdi Bey getirilmiştir. Osman Hamdi Bey ilk iş olarak bir Asar-ı Atika Nizamnamesi (Eski Eserler Tüzüğü) hazırlamış ve müze binasını (Arkeoloji Müzesi) yaptırmıştır (Kahraman, 2018:28). Osman Hamdi Bey tüm valilere gönderdiği yazı ile bölgelerinde bulunan tarihi eserleri İstanbul’a göndermelerini istemiştir ve günümüzdeki Arkeoloji Müzesi’nin deposundaki binlerce eser bu talebin ardından gönderilen eserlerdir. Osman Hamdi Bey’in bu girişimi, ülkede arkeolojik kazılar yapan Fransız, İngiliz ve Alman arkeologların her bulduğu eseri ülkelerine götürmeleriyle başlayan tarihi eser kaçakçılığının önüne geçmeyi ve eserleri bir araya toplamayı amaçlamaktaydı fakat bu dönemde ülkede halen bilimsel anlamda arkeolog yetiştiren okulların olmaması eserlerin sökülüp gönderilirken zarar görmelerine neden olmuştur. Eserlerden zarar görenlerin olduğu bilirse de eserlerin çalınmadan İstanbul’a ulaştırılması önemli bir başarı olmuştur. Bu sayede yeni bir müze binasına ihtiyaç duyulmuş ve padişahın izniyle müze binasının inşaatına başlanılmıştır. Ayrıca Müze-i Hümayun ile toplumda tarihi eserlere merak ve saygı da artmıştır. Geçmişe olan

merak antik yapılara ziyareti başlatmış ve arkeolojik kazı yapılan bölgeler gezilerek antik dönem toplumların yaşamları hakkında bilgiler edinilmiştir. Sadece Avrupalı ressamın tablolarıyla ve mitolojik hikayelerle bilinen bilgiler antik kentleri gezdikçe pekiştirmiş, antik toplumlara ait yapılar insanların ilgisini çekmiştir. Antik kentlerin gün yüzüne çıkması geçmişle ilgili merakları giderse de elde edilen toprakaltı eserlerin muhafazasına ait bir alt yapı olmadığı için arkeologlar tarafından yurt dışına kaçırılmalarını da kolaylaştırmıştı. Uzun yıllar yurt dışına kaçırılan toprakaltı eserlerin önüne geçebilmek için müzenin oluşturulması elzem olmuştu. Bu sürecin kahramanı Osman Hamdi Bey olmuştur.

Osman Hamdi Bey'in çabaları, müzeciliğin gelişimine büyük katkı sağlamıştır. Öncesinde de Aya İrini Kilisesi'nde oluşturulan arşivleme süreci kolay olmamıştır. Osmanlı Devleti'nin ekonomik olarak çöktüğü ve savaşlardan ötürü tüm bütçenin savaşa ve sağlığa harcanması toprakaltı eserlerin korunma çabalarını bir lüks olarak görülmesine neden olmuştur. Bu yüzden düşük bütçeyle yapılan çalışmaların temelini vatanseverlik oluşturur. Tüm çabalamaların yanı sıra Padişahın da desteği ile önce Aya İrini Kilisesi'ndeki toplama süreci ve sonrasında Müze-i Hümayun ile daha bilinçli saklama süreci Anadolu'nun yağmalanmasını yavaşlatabilmiştir. Osman Hamdi Bey'de bu bilinçle karşılıksız hizmetin sembolüne dönüşmüş ve Müze-i Hümayun ile ülkemizde profesyonel müzeciliğe geçişi başlatmıştır.

Müzenin açılması İstanbul'daki sanat meraklılarını bir araya toplamayı başarmıştır. Müze ve sergilenen eserler İstanbul'da oluşmaya başlamış sanat camiasını canlandırmış ve Osmanlı Devleti'nde sanat ve kültür ekonomisinin güçlenmesini sağlamıştır. Osmanlı'da Batılılaşma hareketiyle sanata ilgi artmış ve kadınlar da sanat eğitimi alabilmişti. Bu gelişmelerin ardından önce arkeoloji ardından da müzeyle birlikte kadınların da erkekler gibi sanat ve tarihe yönelimleri artmıştır. Ailelerinin desteğiyle resim yapabilen kadınların ardından Müze-i Hümayun'un açılmasıyla birlikte arkeolojiye, sanat tarihine ve müzeciliğe yönelen kadınlar öncelikle merakla başladıkları eğitimlerine daha sonra kurumlarda çalışma arzularını törpülemiştir fakat bu gelişmelere rağmen ismi geçen tüm yöneticilerin ve çalışanların erkek olması sanat ve kültür yönetiminin sadece erkeklerden oluşması kadınların yer edinmesini güçleştirmiştir.

Kadınların iş kolunda yer edinmeleri kolay olmamıştı. Bu yüzden iş hayatına atılan ilk kadınların yaşadıkları zorluklar ve açtıkları yollarda devam eden kadınların çabaları günümüzdeki kadın istihdamının temelini atmıştır. Üzerinden yüzyıl geçmesine rağmen günümüzde kadın istihdamında istenilen seviyeye ulaşamaması öncü kadınlar hakkında araştırmaların önemini artırmaktadır. Arkeoloji ve müzecilik ile ilgili yapılan literatür taramasında sanat ve kültür alanında çalışmış kadınları anlatan yayınların sınırlı sayıda olduğu anlaşılmıştır. Araştırmacı

Serpil Çakır “Kadın Tarihi Araştırmaları Türkiye Bibliyografyası” isimli araştırmasında 2019 yılına değin Türkiye’de kadın tarihine ilişkin olarak yapılan 680 çalışmayı, belli konu başlıkları altında gruplayarak incelemiştir (Çakır, 2021:96).

680 akademik yayın içinde sanat başlığı altında sadece altı yayında kadın arkeolog ve müzebilimcilere yer verildiği görülmüştür. Bunlardan ikisi de iki arkeoloğa (Halet Çambel ve Jale İnan) ait biyografi kitabıdır. Diğer arkeolog ve müzebilimci kadınlarla ilgili akademik araştırmalar ise maalesef yapılmamıştır. Mevcut bilgiler ise sadece Wikipedia.com gibi internet sitelerinde yer almaktadır. Özellikle ilk kadın girişimcilerin yeterli kadar anlatılmaması arkeoloji ve müzecilikte kadınların desteğini ve önemini unutturmaktadır. Örneğin ilk müze bilimci kadın Seniha Sami Moralı hakkında akademik yayın yapılmaması kadınlarla ilgili akademik araştırmalardaki eksiklikleri ispatlamaktadır. Bu amaçla öncü kadın arkeolog ve müze bilimcilerle ilgili araştırma yapılmıştır.

Arkeoloji ve Müzecilikte Kadınlar

Arkeoloji bilimi ve arkeolojiyi destekleyen tarih, sanat tarihi, restorasyon, antropoloji ve filoloji gibi bilim dalları öncelikle Avrupa’da başlamıştır. Özellikle din ile başlayan geçmişe merak ve mitolojik hikayelerin etkisiyle İngiltere, Fransa, İtalya ve Danimarka’da da arkeolojik kazılar yapılmış ve bunlardan 18. yy.’da Pompei şehrinin planlı olarak kazılması arkeoloji biliminin temelini oluşturmuştur. Daha sonra Filistin, Mezopotamya ve Mısır topraklarında kazılar başlatılmış ve Akdeniz çevresinde yoğunlaşmıştır.

Arkeolojik kazılar açık arazide ve zor koşullarda yürütüldüğü için öncelikle erkeklerin görev almasına neden olmuştur. Fakat arkeologların eşleri veya yakın çevrelerinde bulunan kadınların kazı alanlarında yardım etmeleriyle kadınlar arkeolojik kazı alanlarında görev almaya başlamıştır. Arkeoloji bilimi ile Oxford gibi önemli eğitim kurumlarında yer edinmesiyle birlikte kadın öğrenciler arkeolojiye merak salmış ve akademik eğitime yönelebilmiştir. Bu eğitim kurumları sayesinde arkeoloji biliminde erkek egemenliğine rağmen Avrupa’da önemli kadın arkeologlar yetişmiştir. Gertrude Caton-Thompson, Grace Crowfoot, Frederica de Laguna, Caroline Dormon, Edith Hall Dohan, Harriet Boyd Hawes, Dorothy Cross Jensen, Semni Karouzou, Mary Butler Lewis, Margaret Murray, Hilda Petrie, Dorothy Popenoe, Tatiana Proskouriakoff, Elizabeth Titzel Riefstahl, Doris Zemurray Stone, Marian E. White, Sara Yorke Stevenson, Jane Dieulafoy, Anna Apostolaki ve Tessa Verney Wheeler, Kathleen Kenyon, Gertrude Bell, Harriet Boyd Hawes, Dame Mary Leakey dönemin en önemli kadın arkeolog ve akademisyenlerdendir.

Kadın arkeologların arazi çalışmalarında bulunmaları daha sonra müzelerde de çalışabilmelerine imkân sağlamıştır. Ayrıca filoloji, antropoloji, tarih ve sanat tarihi eğitimi alan kadınlarda müzelere yönelmişlerdir. Müzelerde çalışan ilk kadınlar şunlardır; Anna Apostolaki (1926'da Ulusal Dekoratif Sanatlar Müzesi'nin ilk küratörü), Caton Thompson (Tarih Öncesi Toplum ve Kraliyet Antropoloji Enstitüsü gibi kuruluşlarda çalışmış), Sara Yorke Stevenson (Pennsylvania Üniversitesi Arkeoloji ve Antropoloji Müzesi'nin kurucularındandır ve Penn Müzesi'ndeki Mısır Koleksiyonu'nun ilk küratörü), Edith Hall Dohan, (1912'de Penn Müzesi'nin Akdeniz Bölümü'nün küratör yardımcısı, 1921'de danışman ve 1930'da yardımcı küratörü olmuştur. 1942'de Pennsylvania Üniversitesi Müzesi'nin küratörü olmuştur), Semni Karouzou (Atina'daki Ulusal Arkeoloji Müzesi'nde seramik koleksiyonlarının Küratörü), Elizabeth Titzel Riefstahl (Brooklyn Müzesi'nde Antik Sanat Küratörü), Doris Zemurray Stone (Kosta Rika Ulusal Müzesi'nin direktörü), Marian E. White (Buffalo Bilim Müzesi'ne antropoloji küratör yardımcısı), ve Gertrude Bell'dir (Irak'ın modern sınırlarının belirlenmesinde ve Bağdat Arkeoloji Müzesi'nin kurulmasını sağlamış) (Fernie, 2021).

Oxford üniversitesinin ardından diğer ülkelerin üniversitelerinde de Arkeoloji, Sanat tarihi, Antropoloji, Arşivcilik, Hititoloji, Eski Dil Bilimi, Sümeroloji, Tarih, Restorasyon ve Filoloji gibi eğitim kurumlarının açılmasıyla bu alanlarda uzmanlaşan kadınların sayısı artmış ve müzelerde kadınlara yeni iş kolları oluşmuştur. Kadınların müzelerde istihdamını destekleyen gelişmelerin ardından müzelerde özellikle danışma, sergi salonu görevlisi ve temizlik hizmetlerinde kadın istihdamı artmıştır. Günümüzde müzelerde kadın istihdamının yeterli seviyede olduğu düşünülse de kadınlar müze içi hizmetlerde ön plana çıkarken yönetim ve diğer önemli idari görevlerde halen yetersiz olduğu feminist kadın kuruluşlarının yürüttüğü araştırmalara göre anlaşılmaktadır. [Eurolar](http://europa.eu).europa.eu web sitesinde yayımlanan verilere göre çalışan kadın sayısı tahmin edilenden daha düşük orandadır.

- Avrupa'nın en çok ziyaret edilen müzelerinin yalnızca %10'unda kadınlar yöneticilik yaparken 19 ülkede kültür sektöründe profesyonel olarak (tam zamanlı) çalışan kişilerin yarısından azı kadındır (Malta %32, Lüksemburg %38. 2009: Lüksemburg %30, Yunanistan %39)" ([Eurolar](http://europa.eu), t.y.).
- Avrupa'da erkekler kültürel ve yaratıcı sektörlerdeki işgücünün %53'ünü oluştururken, kültürel ve yaratıcı sektörlerde profesyonel istikrara sahip olan ve tam zamanlı bir işe sahip olan erkekler kadınlardan daha fazladır ([Eurolar](http://europa.eu), t.y.).
- Fransa'da sanat ve kültür alanında çalışan en düşük gelirli yüzde 10'luk kesimin yüzde 57'si kadınlardan oluşurken, en yüksek gelire sahip yüzde 1'in yüzde 27'si kadınlardan oluştuğu için kadınlar '#metoo' hareketini başlatmıştı ([Eurolar](http://europa.eu), t.y.).

Benzer bir eşitsizlik ABD’de de görülmüştür fakat bunu çözebilmek için kurumların aldığı kararlar işe yaramış ve sanat kurumlardan çalışan kadın-erkek oranı büyük oranda eşitlenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde ise 2005 yılında müzelerin yüzde 32’si kadınlar tarafından yönetilirken günümüzde bu oran yüzde 47,6’ya çıkmıştır (NMWA, t.y.).

Müzelerde kadın istihdamının artırılmasına yönelik sivil toplum kuruluşlarınca hükümetlere baskı artmakta ve kadınların iş bulma süreci kolaylaştırılmaktadır. Yakın zamanda kadın çalışan istihdamında beklenen sayıya ulaşılacağı düşünülmektedir. Fakat yine bu sayı müzelerin yöneticilerinden ziyade hizmet birimlerinde daha fazla etkili olacaktır. Benzer oranlar Türkiye içinde geçerlidir. Müzelerde kadın istihdamı istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Beklenen seviyeye ulaşabilmek için ülkedeki gelişmeler incelenmelidir. Bu yüzden Türkiye’deki kadın istihdamının başlangıcı ve günümüze kadar gelişim süreci incelenmiştir.

Türkiye’de Arkeoloji Biliminde ve Müzelerde Kadınlar

Türkiye’de arkeolojinin bir bilimsel disiplin olarak kuruluşunun 19. yüzyılın sonlarında Osman Hamdi Bey’e kadar götürülmesine karşın akademik yapı içinde sistemli bilgi üretimine olanak tanıyan bir bilim dalına dönüşmesi 1930’larda gerçekleşmiştir. Nitekim arkeoloji açısından bu sürecin özelliği, arkeoloji ve antropoloji başta olmak üzere tarih ve diğer sosyal bilimlerde paradigma işlevi gören Türk Tarih Tezi’nin (TTT) devletin resmî ideolojisi olarak kabul edilmesiydi. TTT 1930’lardan yaklaşık 1950’lerin ortalarına değin arkeoloji biliminin Türkiye’de sistemli bilgi üretimini motive eden temel teori olmuştur (Karadaş&Demir, 2013:136). Bu yüzden Anadolu’da birçok kazı Türk Tarih Kurumu’nun maddi desteği ile sürdürülmüş, yurtiçinde düzenlenen tarih kongreleri ile yerli ve yabancı bilim insanlarının bir araya gelerek bilgi paylaşımı yapmasına olanak sağlanmış ve Tarih ve arkeoloji başta olmak üzere diğer bilim dallarında eğitim almak üzere pek çok öğrenci burslu olarak yurtdışına gönderilmiştir (Yüksel, 2019:135).

Cumhuriyet sonrası Türk Tarih Kurumu’nun arkeolojiye desteğinden önce müzeciliğin temellerinin atıldığı 19. yy.’da bu alanda eğitilmiş kişilerin az olmasından ötürü süreç yabancı uyruklu uzmanlarca başlatılmıştır. Fakat Osman Hamdi Bey’in yönetime geçmesiyle müze girişimleri ciddiye alınmış ve kurumsallaşma süreci başlamıştır. Bu dönemde arkeolog ve sanat tarihi eğitimi alan kişi sayısının azlığı Osman Hamdi Bey’in uzman bulmakta zorlanmasına neden olmuş ve bu konuda eğitim veren İzzediniye isimli müze okulu açma girişimi olsa da sonuçlanamamıştır. Yurt dışı eğitimi olan ve ülkede yaşanan zorluklara rağmen vatansever olarak İstanbul’dan ayrılmayıp reformları destekleyen kişiler İzzediniye Mektebi’nin açılışını gerçekleştiremeseler de Osman Hamdi Bey’in hem müze yönetimine hem de Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane’nin kuruluşuna destek olmuşlardır. Bunların arasında bir de kadın vardır.

Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün çevirmenliğini yapmış ve Suphi Bey'in torunu olup sanat tarihine meraklı eski Mürebbiye Seniha Sami Moralı'dır.

1928'de müze müdürü Halil Ethem'in teklifiyle müzede yabancı diller memurluğu sonra da tasnif memurluğu yapmıştır. Müzenin adı Arkeoloji Müzesi'ne dönüşünce görev tanımı arkeolog olmuştur. Kazılarda elde edilen eserleri kaydedip tertipleyip müzeye yerleştirmiş. Ayrıca Topkapı ve Ayasofya Müzelerinin yayınlarıyla ilgilenmiş ve Türk Kadınlar Birliği'nin kurucu üyelerindendir (Yurdal, 2020, s.74).

Sanata ve arkeolojiye meraklı Seniha Sami Moralı bu alanda kendini geliştirip Asar-ı Attika Müzesi'nde görev alabilmiş ilk Türk kadındır. Türk müzeciliğinde kadın çalışanların ve yöneticilerin başlangıcı olan Seniha Sami Moralı arkeoloji eğitimi almadan alaylı olarak yetiştiği müzede ilk müzebilimci kadın olmuştur. Seniha Sami Moralı'nın müzede çalıştığı dönemde Türkiye'deki yüksek öğretim kurumlarında arkeoloji bölümleri olmaması bu alana meraklı yeni arkeologların yetişmesini zorlamış ve sadece Avrupa'da eğitim alabilecek maddi güce sahip kişilerin arkeolojiyle ilgilenebilmelerine neden olmuştur.

Arkeolojiye meraklı ve yurt dışı eğitimi desteği almış gençler arasında iki kadında vardır. Bunlar Halet Çambel ve Jale İnan'dır. İlk kadın milli sporcu da olan Prof. Dr. Halet Çambel, arkeoloji eğitimi almak üzere Fransız bursuyla yurt dışına gönderilmiş, döndüğünde de kazılarda görev almış ve Türkiye'nin ilk açık hava müzesi olan Karatepe-Arsıntaş Milli Parkı'nın kuruluşuna öncülük etmiştir (Karpınar, 2019:261). Prof. Dr. Jale İnan ise İzmir Müzesi'nin kurucusu ve İstanbul Arkeoloji Müzesi müdürlüğü yapmış Ressam Aziz Ogan'ın kızıdır. Devlet bursuyla yurt dışına (Almanya'ya) gönderilen ilk kuşak arkeologlardandır. Side, Perge ve Kremna kazılarında uzun yıllar çalışmış ve Antalya ile Side Müzeleri'nin kuruluşunu sağlamıştır. New York Metropolitan Müzesi'ndeki Yorgun Herakles Heykeli'nin Ülkeye teslimini sağlamıştır (Safran-Özdemir Çiçeklitaş, 2023:323).

Prof. Dr. Jale İnan'ın yurt dışına kaçırılan Herkül heykelinin geri getirilmesindeki önemli uğraşı müzecilik biliminde unutulmaz bir olay olmuş ve diğer kaçırılan tarihi eserlerin arayışına moral olmuştur. Kadın arkeologların sahada daha fazla görev almalarıyla yapılan arkeolojik kazılarda yeni bilgileri keşfetmelerine de neden olmuştur. Bu ilklerden biri de Prof. Dr. Nimet Özgüç'tür. 1948 yılı kazı sezonu için Tahsin ve Nimet Özgüç gibi birçok akademisyene görev verilmiştir. Bu iki isim Kayseri'de bulunan Kültepe ören yeri kazı başkanlığına atanmıştır (Yüksel, 2019, s.131).

1940 yılından beri Türk Tarih Kurumu adına yapılan Tek(k)eköy, Kavak (Kaledoruğu), Düdartepe, Elbistan yanındaki Karahöyük, Kültepe ve Altıntepe kazılarında faal üye olarak

çalışmış ve bu kazılarla ilgili yayınlara iştirak etmiştir. Bayan Oztüç 1963 yılından beri de Dil ve Tarih Coğrafya Fakóltesi ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü adına Aksaray yakınındaki Acem Höyük ve Adıyaman Samsat höyük kazılarını yönetmiştir (Bahadır Alkım, 1972:117).

Prof. Dr. Halet Çambel’in ısrarı üzerine, Elâzığ Şemsiyetepe Höyüğü kazı başkanlığını üstlenmiştir (Yüksel, 2019, s.132). Cumhuriyet kuşağı arkeolog ve müze bilimci kadınlarımızın açtığı yolda yetişen sonraki kuşak arkeolog kadınlarımız; Muazzez İlmiye Çığ, Ayşe Muhibbe Darga, K. Aslıhan Yener, Havva İşkan Işık, Tomris Bakır, Yasemin Cebenoyan, Ufuk Esin, Emine Fisun Alioğlu ve Serra Durugönül’dür. Bunlardan Ayşe Muhibbe Darga öğrenciyken gittiği Bitlis Van gezisi sırasında hocası, Prof. Bassert yolda karşılaşılan anıtların hikâyelerini anlatırken bunlardan oldukça etkilenen Darga, Eski Çağ dilleri üzerinde daha fazla çalışma yapmaya karar vermiştir (Yüksel, 2019, s.131). Daha sonra hiyeroglif ve çivi yazısı konusunda dünyanın en önemli uzmanları arasında olmuş ve Hitit kaynaklarını kullanarak kaleme aldığı en popüler eseri “Eski Anadolu Kadını”dır (Wikipedia, t.y.).

Ayşe Muhibbe Darga hiyeroglif ve çivi yazısı alanında uzmanlaştığı için hem bu kitabeleri çevirebilmiş hem de “*Eski Anadolu Kadını*” isimli kitabıyla Anadolu’daki kadınların yaşamlarını anlatan önemli kaynak kitabı bilim dünyasına kazandırmıştır. Ayşe Muhibbe Darga gibi araştırmaları bilim dünyasına katkı sağlayan diğer arkeoloğumuz K. Aslıhan Yener’dir. Görev aldığı ve yürüttüğü kazılar sırasıyla; Bolkardağı Araştırması, Niğde Göltepe ve Kestel Maden Kazıları, Antakya Tell Kurdu Kazısı, Amik Vadisi Projesi, Antakya Tell Açana (Alalah) Kazısıdır. Prof. Dr. Aslıhan Yener’in uzmanlık alanı arkeometalurji, teknolojik sistemler, bölgeler arası ticaret olarak belirtilmektedir (Wikipedia, t.y.). K. Aslıhan Yener Tunç ve Bronz Çağı alanında uzman olup kazıda kalay madenini keşfedince arkeolojinin diğer bilim dallarına desteğini de kanıtlar niteliktedir. Yener ile benzer yenilik getiren bir diğer isim ise Tomris Bakır’dır.

Bandırma Arkeoloji Müzesi’nin kuruluşuna vesile olan Tomris Bakır, seramik konusunda uzmanlaşmış bir klasik arkeologdur. Daskyleion kazılarının başkanı olarak görev yapmıştır. Bakır’ın Korinth krater çömlekleri (column-craters) Der Kolonnenkrater in Korinth und Attika üzerine çalışması, çömlekçiliğin “yöntemli ve özenli bir incelemesi” olarak tanımlanmıştır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, ölümünde onu “Daskyleion Antik Kentini dünyaya tanıtan ve Türk Arkeolojisinde yeni ufuklar açan değerli bir öğretmen” olarak tanımlamıştır (Wikipedia, t.y.).

Cumhuriyetin ilanıyla başlayan ve arkeolojiye önemli katkılar sağlayıp günümüzde başarılarıyla isimlerini andığımız kadın arkeologlarımızın ardından son dönem başarılı kadın arkeologlardan biri de Prof. Dr. Havva İşkan Işık’tır. Prof. Dr. Havva İşkan Işık, Patara Antik Kenti’nin gün yüzüne çıkmasında görev alıp kazıların devamlılığını desteklemektedir. Benzer

şekilde yakın zamanda popüler olan Stratonikeia Antik kenti kazılarındaki göreviyle tanınan Prof. Dr. Serra Durugönül 1997'den 2002'ye kadar Paşabeleni'de kazılara liderlik etmiş ve Kilikya Arkeolojisini Araştırma Merkezi'nin müdürlüğünü yapmıştır (Wikipedia, t.y.). Rölöve Restorasyonu uzmanı Prof. Dr. Emine Füsün Alioğlu ise, Geleneksel Mardin Şehir Dokusu ve Evleri üzerine doktora araştırması yapmış ve kültür varlıklarını koruma alanında uzmanlaşmıştır (Xxi, t.y.).

Prof. Dr. Ufuk Esin ülkemizde Arkeometri'nin başlamasına destek olmuş ve Keban Projesi kapsamındaki kazılarda görev almıştır (Mihriban Özbaşaran, t.v.). Arkeolog olmadığı halde müzeciliğe katkısı bulunan Ressam Prof. Dr. Tomur Atagök ise görev aldığı MSGSÜ Resim ve Heykel Müzesi'nde Müdür Yardımcılığıyla müzeciliğe başlamış ve bu alanda uzmanlaşınca YTÜ'de Müzecilik Yüksek Lisans Programını açmıştır. Daha sonra birkaç üniversitede müzecilik sadece yüksek lisans programı olarak eğitime devam edilmiştir.

Prof. Dr. Fethiye Erbay sanat yönetimiyle ilgili doktora tezi hazırlamış ve müzecilik alanında uzmanlaşmış akademisyenler arasında öncü olmuştur. İstanbul Üniversitesi bünyesinde önce yüksek lisans daha sonra da doktora programını açarak müzecilik biliminin akademik olarak bir uzmanlık alanı olmasını sağlamıştır. Fakat Kültür ve Turizm Bakanlığı Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı müze çalışanları Arkeoloji, Sanat tarihi, Antropoloji, Arşivcilik, Hititoloji, Eski Dil Bilimi, Sümeroloji, Tarih, Restorasyon ve Filoloji lisans mezunları arasından tercih edildiği için lisansüstü müzecilik eğitimi alan bireyler için istihdam sorunu halen devam etmektedir. Bu yüzden müzecilik lisansüstü eğitimi tercih edenler sadece mevcut müze çalışanları veya müzeciliğe ilgi duyanlarla sınırlı kalmaktadır.

Müzelere personel yetiştirmek için ihtiyaç duyulan müzecilik lisans eğitimi 2010 sonrasında düşünülebilmiştir. Müzecilik lisans programı ilk kez 2014 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi bünyesinde açılmıştır. Daha sonra 2023 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi bünyesinde Müzecilik lisans programı açılmış ve müzelere kalifiye personel yetiştirilmeye başlanılmıştır. Müzecilik ile ilgili lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının açılmasının ardından 2025 yılında Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı (UAK) tarafından doçentlik alanları arasına “müzecilik” bilim alanı eklenmiş, 2024 yılında ise eklenen “Sanat Yönetimi” bilim alanının anahtar kelimeleri arasına “Müze ve Kültür Varlıkları Yönetimi”ne yer verilmiştir.

UAK tarafından müzecilik bilim alanı uzmanlığı 2025 yılında kabul edilse de Seniha Sami Morali'dan günümüze kadar önemli kadın akademisyenler yetişmiştir. Prof. Dr. Serap Buyurgan, Prof. Dr. Burcu Pelvanoğlu, Ferda Öztürk Kömleksiz, Prof. Dr. Zeynep Erdoğan, Prof. Dr. Ayşe

Çakır İlhan, Prof. Dr. Fatma Bıkmaz, Prof. Dr. Candan Dizdar Telwiel, Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu, Prof. Dr. K. Özlem Alp, Prof. Dr. Nuran Kayabaşı, Prof. Dr. Zeynep Çakmakçı, Doç. Dr. Mutlu Erbay, Doç. Dr. Ayşe Okvuran, Doç. Dr. Ceren Güneröz, Doç. Dr. Güner Sağır ve Doç. Dr. Feryal Söylemezoğlu müzecilik eğitime katkı sağlayan diğer kadın akademisyenlerden bazılarıdır.

Türk kadınları müzelerde, kazılarda ve üniversitelerde Türkiye’deki arkeoloji çalışmalarına ve müzeciliğe katkı sağlamış ve Anadolu’nun zengin kültürel mirasını ortaya çıkarmada görev almışlardır. Tüm bu çabaların sonunda günümüzde Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı 213 müze, 145 ören yeri ve 417 tane de özel müze bulunmaktadır (KTB, t.v.). Tüm müzelerde kadın çalışan istihdamı sağlanmış ve bazı müzelere kadın yöneticiler atanmıştır. Bunlardan önde gelenler; Tenzile Uysal (Gaziantep Müzesi), Nilüfer Sezgin (Hatay Müzesi), Ayşegül Canan Ortakçı (Ankara Resim Heykel Müzesi), Mine Kiraz (Bolu Müzesi), Dr. Nazan Ölçer (Sabancı Müzesi), Nisya İşman Allovi (500. yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi), Nazan Gezer (Ankara Erimtan Müzesi), Ayşe Canan Altığ ile Zuhale Üreten (İş Bankası Resim Heykel Müzesi) ve Hülya Bilgi (Sadberk Hanım Müzesi) gibi kadın yöneticilerin görev aldığı müzelerdir.

Sonuç

Kadınların yasalar karşısında erkeklerle eşit seviyeye ulaşması toplumlara göre farklı dönemlerde olmuştur. Rönesans, Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi ile yasal haklar kazanan Avrupalı kadınlar bilim, sanat ve edebiyatla daha fazla ilgilenebilmiş ve önemli başarılar elde edebilmişlerdir. Her bilim dalında olduğu gibi sanat alanında da erkek egemenliğinde başlayan sanat ve kültür yönetiminde yer edinmeye çalışan kadınlar öncelikle müzik, dans, el sanatları ve edebiyatla ilgilenebilmiş, daha sonra resim ve diğer sanat alanlarına yönelebilmiştir. 20. yy. bir dönüm noktası olmuş ve kadınlar arkeolojik kazılarda daha fazla görev alabilmiştir. 21. yy. modernitesinde kadın-erkek eşitliğinden bahsedilirken Avrupa’da yapılan araştırmalara göre müze yöneticilerinde kadın oranının %10 ve müzelerde kadın çalışanın oranı %35’lerde kalması günümüzde de kadınların sanat ve kültür ekonomisinde eşitliğe halen sahip olamadıklarını göstermektedir. Bu eksiklik sadece müze çalışanı ile sınırlı olmayıp kadın sanatçı oranında da görülmektedir. Aynı verilere göre müze koleksiyonlarında kadın sanatçıların eserlerinin oranının %3-5 olması, sergi ve fuarlarda kadın sanatçı oranının %24’tür. Oranlara bakıldığında Modern ve eşitlikçi yaklaşımlarıyla örnek olan Avrupa’da kadınların temsiliyetinin yetersiz olduğu görülmüştür.

Avrupa’da müzelerde erkek-kadın eşitliğinin sağlanmasına yönelik sivil toplum kuruluşlarının çabaları devam etmektedir. Amaç sadece çalışanlar arasında eşitliği sağlamakla

kalmayıp kadınların başarılarını vurgulayabilmek için ayrıca kadın müzelerinin kurulmasıyla da kadınların seslerinin daha çok duyurulması sağlanmaktadır. Ülkemizde de müzelerde kadın-erkek eşitliğine yönelik hükümet politikaları veya sivil toplum kuruluşlarının çabalarının etkisiyle müzelerde kadın temsiliyetinin olduğu anlaşılmıştır. Bunda Mustafa Kemal Atatürk'ün kadınlara haklarını Avrupa'daki ülkelerden daha önce vermesinin etkisi büyüktür. Ayrıca yurt dışı eğitim desteklerinde erkek öğrencilerle birlikte Halet Çambel ve Jale İnan gibi kadın arkeologlarında yer alabilmesi kadınların temsiliyetinin önünü açabilmiştir.

Seniha Sami Moralı, Halet Çambel, Jale İnan, Nimet Özgüç gibi ilk kuşak kadın çalışanların ardından Muazzez İlmiye Çığ, Ayşe Muhibbe Darga, K. Aslıhan Yener, Havva İşkan Işık, Tomris Bakır, Yasemin Cebenoyan, Serra Durugönül ve Tomur Atagök gibi kadın arkeolog/müze bilimcilerin yetişmesine imkân sağlamıştır. Siyasi dalgalanmaların sıklıkla yaşandığı Türkiye'de ekonomik krizlerin ve siyasi dönüşümlerin gölgesinde kalan kadın hakları daha kısıtlı ve yavaş şekilde iyileştirilebilmiştir. Bu yavaş süreç arkeoloji ve müzeciliği de etkilese de tüm olumsuzluklara rağmen ilk kuşak kadın arkeologların, müze bilimcilerin, sanat tarihçilerin çabaları günümüzdeki rahat çalışma ortamına zemin hazırlamıştır. Özellikle Arkeoloji bilimiyle güçlenen müzecilikte kadın arkeologlar ve müze bilimciler ülkedeki müzelerin sayıca artmasını sağlamış ve kazılarda elde edilen eserlerin kaçırılmasını engelleyerek müzelere kazandırmışlardır. Müzecilikte kadınlar için yaşanan olumlu gelişmeler ayrıca ülkemizin kültür ve sanat yönetiminde kadınların çoğalmasını da teşvik etmiştir.

Kadınların müzelerde elde ettikleri başarıların etkisiyle günümüz sanat ve kültür piyasasını da etkileyen bu önemli isimler sayesinde müzelerle birlikte diğer sanat kurumlarında da kadın istihdamı artmıştır. Sanat kurumlarına eleman yetiştiren eğitim kurumlarının açılması da kadın-erkek eşitliğini sağlamayı desteklemektedir. Eğitimdeki eşitliğin iş ortamında da sağlanabilmesi için devlet ve sivil toplum kuruluşlarının çabalarının devamlılığı ile yönetici, arkeolog, sanat tarihçi, müze bilimci, restoratör, sanatçı ve diğer mesleklerde kadınlar eşit imkanlara sahip olabilecektir. Kadınların müzelerde ve sanat-kültür kurumlarında daha fazla yer almalarına yönelik olumlu gelişmelere rağmen, tüm ülkelerde cinsiyet eşitsizliği halen belirgin bir sorundur. Avrupa ve Amerika'da yapılan araştırmalar, kadınların müzelerde yeterince temsil edilmediğini göstermiştir.

Sanat ve kültür kurumlarında gerçek bir eşitlik sağlanabilmesi için daha fazla yapısal değişiklikler gerekmektedir. Geleceğe yönelik olarak, müze ve arkeolojide kadınların daha fazla yer alabilmesi için çeşitli stratejiler geliştirilmelidir. Bu stratejiler arasında, cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla sivil toplum kuruluşları ve devlet kurumlarının daha aktif rol oynaması, kadın

çalışanların ve yöneticilerin desteklenmesi ile cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratılması ve bu konuda eğitimlerin artırılması gerekmektedir. Ayrıca, müzelerde kadın yöneticilerin ve çalışanların oranının artırılması için Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından çalışanlar cinsiyete göre kota belirlemesi de etkili olabilecektir.

Sonuç olarak arkeoloji ile başlayan süreçle birlikte önemli bir yol kat ederek günümüz modern müzeciliğinde söz sahibi olan kadınların müzelerde eşit imkanlara sahip olabilmesi için hem kurumsal hem de toplumsal düzeyde daha fazla çaba sarf edilmeli ve bu sürecin kahramanlarıyla ilgili akademik yayınların ve lisansüstü tezlerin hazırlanması teşvik edilmelidir. Her yayın ile öncülerin çabaları vurgulanmalı ve genç kadınlara ilham kaynağı olmalıdırlar. Ayrıca yine öncü kadınlarımızın isimleri kültür ve sanat kurumlarına verilerek toplum tarafından da bilinirlikleri artırılmalı ve toplumca sahiplenmeleri sağlanmalıdır. Bu sayede hem akademik hem de toplum olarak ülkemizin sanat ve kültür yönetimine yön vermiş müze bilimcilerimizin ve arkeologlarımızın unutulmasının önüne geçilebilecektir. Bu doğrultuda atılacak tüm olumlu adımlar, ülkemizde arkeoloji ve müzecilik alanında daha kapsayıcı ve çeşitlilik içeren bir gelecek inşa edilmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Aydın, H. (2012). “Topkapı Sarayı Müzesi”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/topkapi-sarayi-muzesi> adresinden 28.08.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Ayyıldız, E. (2016). Geçmişin Yıkıntılarından Kurtarılan Nesneler ve Daha İyi Bir Hayatı Düşlemek: Koleksiyoneri Bir Tarihsel Materyalist Olarak Düşünmek. Marmara İletişim Dergisi (23-Ünsal Oskay), 37-48.
- Bahadır Alkım, U. (1972). Kurumumuzun Asil Üyeliğine Seçilen Prof. Dr. Nimet Özgüç Hakkında Prof. Dr. U. Bahadır Alkım’ın 14 Nisan 1971 Tarihli Genel Kurul’da Okunan Takdim Konuşması. Belleten, 36(141), 117-118. <https://doi.org/10.37879/Ttkbelleten.1172979>
- Çakır, S. (2021). Kadın Tarihi Araştırmaları Türkiye Bibliyografyası. İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi (22), 95-132.
- Europarl, t.y. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/689366/EPRS_ATA\(2021\)689366_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/689366/EPRS_ATA(2021)689366_EN.pdf) adresinden 20.07.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Fernie, K. (2021). “Groundbreaking women in archaeology”. (2024, 20 Temmuz), Erişim adresi <https://www.europeana.eu/en/stories/groundbreaking-women-in-archaeology>.

- ICOM, t.y. <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> adresinden 20.07.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Kahraman, M., E. (2018). Sanat ve Kültür Yönetimi ve İşletmeciliği. Efe Akademi Yayınevi. İstanbul.
- Karadaş, Y., & Demir, T. (2013). Günümüz Türkiye’inde Akademisyen Arkeologların Sosyal Profili ve Teorik Yönelimleri Üzerine Bir Anket Çalışması. Tüba-Ar Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi (16), 16133-16143.
- Karpınar, T. (2019). Bir Cumhuriyet Kadını; Prof. Dr. Halet Çambel. Asia Minor Studies, 7(2), 259-264. <https://doi.org/10.17067/Asm.578369>
- KTB, t.v. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-135633/ozel-muzeler.html#> adresinden 26.07.2024 tarihinde erişilmiştir.
- KTB, t.v. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-69904/turkiye39de-muzecilik.html> adresinden 25.07.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Mihriban Özbaşaran, t.v. “Ufuk Esin: Arkeolojiye Adanmış bir Hayat”, 26.01.2018, <https://sarkac.org/2018/01/ufuk-esin/> adresinden 25.07.2024 tarihinde erişilmiştir.
- NMWA, t.y. <https://nmwa.org/support/advocacy/get-facts/> adresinden 20.07.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Safran, Mustafa., & Özdemir Çiçeklitaş, Güllühan. (2023). Cumhuriyetin İlk Kadın Arkeoloğu Jale İnan. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25(100. Yılında Cumhuriyet Özel Sayısı), 317-331. <https://doi.org/10.32709/Akusosbil.1343669>
- Şahin, D. (2019). Arkeoloji ve Sanat Tarihi Nerede Başlamalı, Nerede Bitmelidir?. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi, 8(4), 2399-2410.
- Özbilen, S. (2020). “Arkeoloji; Geçmiş, Zaman ve Kuram”. OANNES-Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi, 2/1, 41-65.
- Özbaşaran, M. (2002). Değişen Geçmiş, Atlas Sayı:113. 2002, 164-173 aktaran Özbilen, S. (2020). “Arkeoloji; Geçmiş, Zaman ve Kuram”. OANNES-Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi, 2/1, 41-65.
- Uzun Aydın, D. (2020). Koleksiyon Toplanmasından Müze Yapılarına Geçiş Aşamaları ve İlk Müze Okulu (İzzediniye) Açma Girişimi, The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences, 6(1), 82-91, 82-91.

Wikipedia, t.y. https://tr.wikipedia.org/wiki/Muhibbe_Darga adresinden 23.07.2024 tarihinde erişilmiştir.

Wikipedia, t.y. https://tr.wikipedia.org/wiki/Tomris_Bak%C4%B1r adresinden 25.07.2024 tarihinde erişilmiştir.

Wikipedia, t.y. https://tr.wikipedia.org/wiki/Serra_Durug%C3%B6n%C3%BCl adresinden 25.07.2024 tarihinde erişilmiştir.

Xxi, t.y. <https://xxi.com.tr/yazarlar/fusun-alioglu> adresinden 25.07.2024 tarihinde erişilmiştir.

Yurdal, M., O. (2020), İlk Kadın Uzman, Çevirmen, Entelektüel Saray Mürebbiyecisi Cumhuriyet Müzecisi Seniha Sami Moralı, Tarih Dergisi, Sayı 70, S. 72-74.

Yüksel, E. (2019). Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Arkeoloji ve Arkeolog Muhibbe Darga’nın Yaşam Öyküsü. Izmir Democracy University Social Sciences Journal, 2(2), 122-137.